

VLAGYIMIR SAROV

Új vízözön felé

(RÉSZLETEK A REGÉNYBŐL)

Fjodorov szerint az Úr elkövetett két különös ravaszságot – az egyik az, hogy a saját képére és hasonlatosságára teremtette az embert, ezzel mintegy hangsúlyozva, hogy összemérhető vele, s azt sugalmazva neki, hogy mindenki, minden egyes eleven emberi lélek fontos a számára éppen úgy, mint az egész világ, mint az egész mindenség. Azt sugalmazta az embernek, hogy az üdvözülés útján nem kell segítséget keresnie; minek, amikor ott van neki Ő, az Isten, s így pusztán a tulajdon erkölcsi tökéletesedése, az ő tulajdon útja a gonoszságtól a jóhoz, az Istenhez fel fogja őt támasztani. Az Úr rettentő terhet rakott a gyenge emberi vállakra, annak az embernek a vállára, akinek, amint azt maga az Úr elrendelte, egész életében kínnal-keservvel, arca verítékében kell előteremtenie mindennapi kenyerét, és még a gyermekeit is, a saját húsát és véré, kínban kell megszülnie; az ember meg erre természetesen nem volt fölkészülve, nem tudott egyenlő félként szólni az Úrral, túlságosan elfáradt, élete reménytelen és kilátástalan volt, az ígát még azért húzta, jobbára megszokásból, de az Isten szemében az ember piszkos volt és tudatlan, szünös-szüntelen összezavarodott, és az Istentől, aki erre az életre ítélte, természetesen csak félni tudott. Hiszen még Mózesnek is, hogy meg ne vakuljon, a fejét elfordítva kellett Istennel beszélnie – Mózesnek, az igazak legigazabbikának, aki oly gyakran beszélt Istennel, s akit Isten annyira szeretett!

Az Úr azt mondta az embernek, hogy bármikor hozzá fordulhat, s kell is fordulnia, hogy Ő mindig meghallgatja és segítségére siet, ha az, amit az ember akar, igaz ügy, de vajon mindig a segítségére sietett-e? Mennyi keserűség, mennyi halál, ártatlanul meggyilkoltak sokasága! – s az ember félt Istenhez folyamodni. Isten túlságosan rettető volt, túlságosan hatalmas és szörnyű a haragjában; kész volt rá, és egyszer már meg is tette, hogy elpusztított mindent, amit Ő maga épített – vajon egy apa zúdít-e vízözönt a saját házára, pusztán azért, mert tulajdon gyermekei nem lettek pontosan olyanokká, amilyeneknek ő szánta őket? Nem, Ő nem volt az apjuk, hanem Úr volt, és az emberek sohasem úgy néztek rá, mint apára, aki őket nemzette, hanem mint az Urukra, akinek jogában áll őket a világnak eresztetni, szanaszét szórni, sőt, tomboló dühében akár egészen le is törölni a föld színéről. Ők mindannyian Ádám gyermekei voltak, egy vérből valók, fivérek, de Ő, mikor nekiálltak baráti egyetértésben építeni a bábéli tornyot, nem nyughatott, míg szét nem választotta őket, amíg nem tette őket idegenné, márpedig az idegenektől – ilyenné teremtette őket Ő maga – az ember mindig félt, azokat mindig ellenségeinek tartotta, mindig kész volt az idegent megölni, széjjeltépni. Attól fogva már soha egyikük sem értette a másikat, mindegyik csak önmagát szerette, egoista lett, akinek csak magára van gondja. Egy igaz apának vajon így kellett volna-e bánnia tulajdon édes gyermekeivel?

Amikor Fjodorov mindezt elmondta, Sztal hirtelen arra gondolt, hogy a férfi minden bizonnyal máig is szenvedélyesen hisz Istenben, s ugyanakkor már kezdi gyűlölni is Őt, már túlcordult szenvedéseinek pohara, és többet nem hajlandó megbocsátani,

s akkor az jutott eszébe, hogy az „ateizmus roppant keserű próbálkozás, hogy megbocsássunk Istennek: nem bűnös Ő az ember semmilyen szenvedésében, mert egyszerűen nem létezik, vagyis az emberek csak azért tagadják meg Istent, hogy levehessék róla a vétket.

– Ő – folytatta Fjodorov –, a nyelvek összekeverése korántsem az első és a legszörnyűbb ravaszága. Az Úr mindent elkövetett, csak hogy az ember meg ne találhassa a paradicsomba vezető utat, hogy vissza ne térhessen oda. Miért – kérdezte Fjodorov Sztaltól –, miért alkotta a világot ilyen képtelenül bonyolultnak, mire jók a növények, az állatok, a madarak, a férgek, a rovarok miriádjai? Miképpen segítheti ez a jó keresését? Nem, mindez csak arra lett kieszelve, hogy az ember összezavarodjék, hogy mint a labirintusban, eltévedjen s ne találja a kivezető utat. És Káin? Hiszen ő is azért ölte meg Ábelt, mert nem tudta, hogy milyen áldozat kedves Istennek, az Úr maga rendelkezett úgy, hogy az emberek műveljék a földet, és Káin áldozatát, munkájának első gyümölcseit mégsem fogadta el. De az ember – mondta Fjodorov – nem sokáig tévelygett s maradt tudatlan gyermek, mert evett a jó és gonosz tudásának fájáról és megszerette a jót, s amikor az Úr megértette, hogy az ember így is, úgy is megtalálja az utat a paradicsomba, s azt a bábeli torony építőinek nemzedéke már meg is találta, akkor ő elkezdte kurtítani az ember idejét e földön; míg az ősatyák sok száz évig éltek, s ez is volt az ember normális élettartama, addig mi az ötvenet is alig érjük el: még be sem fejeződik gyermekkorunk, az embernek még ideje sincs megérteni, kibogozni, hogy mi a jó és mi a gonosz és az igazak útjára lépni, és a halál máris ott a nyakában.

Fjodorov egészen egyszerű és érthető életről ábrándozott, lényegében azt akarta, hogy az emberek, bármivel is foglalkozzanak – vasúti sínek fektetésével, gépek gyártásával vagy földműveléssel –, váljanak katonákká; a katonák élete, magának a hadseregnek a felépítése, mindez helyesnek, sőt szinte tökéletesnek tűnt számára; itt legalábbis volt esély a menekülésre; közönséges hadseregeket képzelt el, pusztán csak munkahadseregeknek nevezték volna őket, de az életmódjuk teljességgel ugyanolyan lett volna, mint amazoké.

Sztal tudta, hogy ez az eszme korántsem pusztán elvont álmodozás, Fjodorov példát is láthatott maga előtt, Oroszországban ugyanis máig is fennmaradtak azok a katonai települések, melyeket a Napóleon fölött aratott győzelem után hoztak létre, s ezekben a parasztok éppen így éltek. Egy ilyen falut, azaz ezredet Sztal maga is látott néhány évvel ezelőtt Novgorod alatt, Sztroganov gróf vitte el mintegy kirándulásképpen, aki nagy hódolója volt neki s szintúgy ezeknek a településeknek. A falu Sztalnak is tetszett: takaros rend és tisztaság volt mindenütt, szép virágágyások; a gyerekek, akik Oroszországban akárhelyütt rongyosak, piszkosak, fésületlenek, itt az ő méretükre szabott katonai egyenruhát viseltek, s még a hét-nyolc évesek is olyan feszesen masíroztak, akár egy gárdaezred. Nem voltak itt kéménytelen, düledező kunyhók; Sztroganov elmagyarázta, hogy amint egy falu katonai településsé válik, a régi kunyhókat rögvest lebontják, és a helyükön, egy nagy, négyzet alakú tér körül összefüggő barakkokat építenek, melyeket egyforma sejtekre osztanak fel: egy-egy jut minden parasztszaládnak.

Amikor a mezőn épp nincs tennivaló, ezen a téren masíroznak a katona-parasztok, a fegyverfogásokat gyakorolják, egyszóval megtanulják a hadi mesterséget. A faluban nincs se iszákosság, se az oroszokra olyannyira jellemző trehánytság és nemtörődöm-ség, mindenki ügyel a megjelenésére, mindenütt rend van és fegyelem. Az ezredparancsnokságon kidolgozzák a gyakorlatok és a mezei munkák tervét az év minden

napjára, úgyhogy mindenki tudja, mikor mi dolga. Reggel a kürtös ébresztőt fúj, az emberek felkelnek, befűtik a kályhát, aztán jön a sorakozó, és a térről menetoszlopban, zenére mennek a földekre. Mikor befejezik a napi munkát, megint csak oszlopban masíroznak vissza a faluba, aztán jön a vacsora, a körletrendezés és kürtjelre a takarodó. A paraszti munka és a katonai munkája egybeolvad az életükben, így azután a katonai települések lakóiból lesznek az orosz hadsereg legjobb katonái, amellet ez olyan hadsereg, amely önmagát látja el élelemmel.

Sztal számára akkor teljesen természetesnek tűnt Sztroganov szenvedélyes vonzódása a katonai települések iránt, annál is inkább, mivel, mint már mondtam, azok neki is tetszetek; addigra megtanult mindenre, ami kapcsolatban áll a hadsereggel, az oroszok szemével nézni. De emlékezett rá, hogy amikor először járt Péterváron – még 1809-ben –, mennyire meglepte az a nagy figyelem és lelkesedés, amellyel az oroszok a katonai parádét nézték, és fel is jegyezte naplójában, hogy ebben a határtalan országban, ahol mindenki magamagában bóklászik az életben, gyakorta cél és értelem nélkül, és csak a félelem, hogy elvesznek, eltévednek, csak az fúzi egybe őket, egy ilyen országban tehát az emberek százainak és ezreinek az összehangolt, pontos, minden parancsot könnyedén teljesítő mozgása bizonyosan a tökéletesség csúcának tűnhet.

– A hadsereg – mondta Fjodorov, Sztal üvegkoporsója fölé hajolva – az utolsó esélyünk, ha el akarjuk érni, hogy az ember lerázza idegenségét, testvérietlenségét, az egyenlőtleniséget, azt a meggyőződést, hogy mindenki idegen számára, s ő más, mint a többiek; a hadseregben – mondta – minden igazságos és becsületes, ott nem létezik fattyú származás. A hadseregnek abban áll az ereje, hogy nem kényezteti az embert, nem táplálja az önzését; ahogyan áll, ahogyan mozog, amilyen ruhát visel – mindenben ugyanolyan, mint a többiek.

Bárcsak láthatná ő is, mondta Sztalnak, milyen boldogok az újoncok, amikor sok-sok hónapon át tartó gyakorlás után a verítékkal együtt elszivárog belőlük mindaz, amivel az Úr elválasztotta őket, s hirtelen meglátják, hogy valósággal egy emberré olvadtak össze: ez immár nem egymásra alig-alig hasonlító emberek sokasága, hanem egyetlen lény, s olyan szorosan olvadtak össze, hogy rés sem maradt közöttük, még azt sem lehet megmondani, hol váltja egyik a másikat, s akkor aztán oszlopban, a talpukat verve végigmennek végre a placcon úgy, ahogyan kell. Most mindegyikük raj, szakasz, század, ezred, hadtest és hadsereg, és mindenik ujjong, mert soha többé nem kell négy szemközt beszélnie az Úrral, hanem ezentúl csakis így, rajként, szakaszként, századként, ezredként, hadtestként, hadseregként fog beszélni vele. Most végre megértik, hogy nincsenek egyedül a világban, hogy közülük senki nem felel többé semmiért, egyszerűen csak olyannak kell lenned, mint a többiek, s akkor mindig igazad lesz, és bármit is csinálsz, bűnös nem lehetsz.

Még a háborúban is, ahol a szabályzat megengedi, hogy ne sorban menjenek, hanem szétszóródva, még ott is emlékeznek rá, hogy életük csupán csak része a közös életnek, hogy az önmagában, bármit is beszéljen az Úr, semmit sem ér; és akár ha golyó járja is által testedet, élsz és életed igazoltatott, ha győz a hadsereg. És ezért a visszakapott testvériségért készek meghalni is.

Fjodorov úgy gondolta, hogy a leegyszerűsödött és egyenlővé tett emberek hadserege magamagától megérti, hogy lehet bármilyen szép, de nem jó így ez a világ, ilyen bonyolultan, amilyennek Isten teremtette, mert csak zavarja őt, mármint ezt a hadsereget, és akkor az emberek közös munkával mindössze néhány esztendő alatt elegyengetik a földet, lehordva a hegyeket és magaslatokat, betemetik a mocsarakat,

a süppedéseket, az alföldeket, egyenes, egyenletes folyású csatornákká változtatják a folyókat, s akár meg is fordítják a folyásukat, hogy arra folyjanak, amerre az embernek hasznos, s ne arra, amerre az Úr rendelte őket. Számptalan töltést és mesterséges tavat hoznak létre, s többé nem kell Istenhez fohászzkodniuk a megváltó esőért, mindig lesz víz bőséggel, nem úgy, mint most, amikor télen és kora tavasszal, amikor alszik a föld, a folyók kiáradnak, nyáron pedig, amikor száraz a föld, egészen csenevészékké válnak. Az ember kivágja az erdőket, hogy szántóföld legyen a helyükön, öntözni fogja a sivatagokat, hogy ott is szántóföldek legyenek, s aztán amikor az egész föld egyetlen hatalmas, sima szántófölddé változik, és többé senki sem fog éhezni, senki sem fog többé nap mint nap a betevő falatja miatt aggódni, akkor majd hozzáláthat a legfőbb dolghoz – saját fajának feltámasztásához, a földi, természeténél fogva halandó világnak halál nélküli világgá – a Mennyek Országává – való átalakításához.

*

Később Sztal gyakorta sajnálattal gondolt rá, hogy az 1905-ös forradalomban a fjodorovisták nem vállaltak semmilyen szerepet; a vér, a sok vér felfrissíthette volna őket, annál is inkább, mivel egyes elméleti kérdésekben akkor is, a későbbiekben is roppant nagy hatást gyakoroltak a többi forradalmi pártra, például a bolsevikokra. Ez a hatás részben magán Sztalon, részben más volt fjodorovistákon keresztül valósult meg, akik Sztallal együtt csatlakoztak a bolsevikokhoz. Erről tanúskodnak egyebek között a csodával határos módon fennmaradt részletek annak az OSZDMP-tanácskozásnak a gyorsíró jegyzőkönyvéből, amely 1910. május 10–13. között zajlott Sztal Szosznovij Jari birtokán. A tanácskozáson Lenin, Plehanov, Zinovjev, Bogdanov, Trockij, Akszelrod, valamint a birtok intézője, a német Tübing vett részt.

„Lenin: Az orosz nép áldozata hiábavalónak bizonyult. Ezer évnyi várakozás Krisztus eljövételére, az igaz hit birodalmának ezer éven át tartó terjeszkedése, emberi életek milliói; jobbágyrendszer, éhínség, járványok, önmagukat elégető raszkolnyikok, parasztfelkelések – és mindez hiába...”

(Ugyanő:) Az ember rég szeretett volna visszatérni az Édenbe, de ehhez senkitől sem kért segítséget, ő maga kezdte el építeni a bábéli tornyot, de az Úr megjijedt az embertől, és lerombolta a tornyát, amikor pedig már majdnem elkészült. Az Úr mindig a maga egoista céljait kergette, az abszolútumra áhítozik, ami a jó és a rossz egyensúlyára épülő természetben egyszerűen nem létezhet. Az abszolútum ellentétes az emberi természettel, ellentétes általában a természettel, az angyalok, nem pedig az emberek mintájára van szöve, és lám, emiatt a tökéletesen absztrakt abszolút jószág miatt az emberi nem elképzelhetetlen, örök szenvedésekre ítéltetett. Az ember szenvedni kezd, amint megszületik, s még semmi rosszat nem követett el, s aztán szenved egész életén át a mitikus eredendő bűn – Ádám vétke – következtében. Mellesleg Ádám e vétket teljes mértékben tudatlanul, a gyermeksége és oktalansága folytán követte el, s akkor is csak úgy, hogy a kígyó oly hosszan kísértette. Mindez különös módon aránytalan és nevetséges; nincs benne se mérséklet, se meggondolás, nincs semmi más, csak kegyetlenség. Sokkal inkább az emberi nemből való csalódást érezhetjük benne, a csalódást, amiért az nem váltotta be a reményeket, és persze az ember tehetsége fölötti irigységet, aki magamagától képes lehet visszatérni az égbe. A következtetés: le kell mondanunk az Istenbe, az Ő igazságosságába vetett minden reményről. Lehetséges, hogy áldozatai vagyunk az irántunk való szeretetlenségének, lehetséges, hogy egyszerű játékszer vagyunk az Isten és a sátán iszonyatosan kegyetlen vitájában; s a küzdelem azon folyik,

hogy mennyire lehet az emberi természetet megváltoztatni, megtisztítani és az angyalihoz közelíteni, hogy mennyire lehet a szellemet elszakítani a testtől. Ebből következően meg kell győznünk az egyszerű párttagokat, hogy mindörökké szakítsanak Istennel. Igen, meg kell gyűlölniük Ot. Korántsem figyelmen kívül hagyva az oroszok köztudott vallásosságát, ez a feladat nem tűnik különösebben nehéznek: elég, ha a munkások megtudják, hogy becsapta és elárulta őket az Úr, hogy miképpen űzött gúnyt belőlük, s többé nem fognak táplálni iránta semmiféle illúziókat.

Zinovjev (közbeszólás a helyéről): Nekem kompromisszumos javaslatom van: mondjuk azt a proletariátusnak, hogy Isten nincs és soha nem is volt, az ember egyszerűen csak kitalálta. Meg fognak érteni minket és csak hálásak lesznek nekünk. Kérem bevenni a jegyzőkönyvbe, hogy én különben sem osztom Lenin elvt. szélsőséges nézeteit, azt a törekvését, hogy egyre szaporítsuk ellenségeinket. Úgy vélem, Isten a forradalom valamely szakaszán újra hasznos lehet számunkra.

Tübing: A forradalom után – erről már esett itt szó – a szovjetek kezében lesz minden hatalom, és úgy képezem, a szovjeteknek külön házat kell majd emelni a bábéli torony mintájára – egy felfelé törő, minden menetében szűkülő spirált, amelyet hatalmas, kilométeres szobor koronáz meg, a forradalom vezérének, Plehanov elvt.-nak, vagy Lenin elvt.-nak, vagy valaki másnak a szobra, aki kiválasztatik a proletariátus vezetésére. Ez a szobor úgy fog ott magasodni, mint egy hegycsúcs, és mindenki láthatja, hogy az ember, akit ábrázol, elérte az eget, elérte az Édent. És szeretnék aláhúzni még egy fontos tényezőt, amely nélkül, úgy hiszem, ismét csak nem sikerülhet felépítenünk a bábéli tornyot. Az Úr akkor, hogy az emberek be ne fejezhessék a munkát, összekeverte a nyelvüket, így azok különböző népekké lettek, félni s gyűlölni kezdték egymást; nekünk hát nem elég csupán meghirdetnünk, hogy célunk az internacionalizmus – a munkások internacionalista nevelésének valóban munkánk fő irányává kell válnia. Bármi is legyen az ára, újból egyesítenünk kell az emberiséget. Csak ebben az esetben lehet elkezdeni és sikeresen befejezni az építkezést.

Bogdanov: Georgij Valentyinovics, engem nyugtalanít, hogy míg Isten teljes megváltást, örök életet ígér az embernek, addig mi csak nagyon röpké ideig tartó paradicsomi életet ígérhetünk – csupán egy emberéletet. Ez nagy hiányosság, s attól félek, hogy sok proletárt eltaszít tőlünk. Az emberek képesek bármilyen szenvedést elviselni, de csak ha a jutalom is valóban nagy, itt meg igaz, hogy nem szükséges különösebb erőfeszítés, de a jutalom se valami hajde nagy.

Plehanov: Örök paradicsom nincsen és nem lehetséges – ezt szépen elmagyarázzuk, és a tömegek követnek minket, Bogdanov elvt. fölöslegesen aggódik.

Lenin: Nem, Bogdanov elvt.-nak igaza van, ez komoly probléma, de Fjodorov szerint – és ebben egyetértenek vele az ország legkiválóbb fiziológusai – nincs semmi akadálya annak, hogy megvalósítsuk az ember számára az örök életet, és ezt a célt ki is tűzzük feltétlenül. Vagyis a munkásoknak kerek pereg meg kell mondani: akár itt, a földön, akár az űrben, de leszámolunk a betegségekkel és a halállal úgyszintén; az, aki érdemes rá, örökké fog élni, és nem holmi vérszegény, szentimentális angyalként, hanem igazából, igazi emberként, nőikkel, borral, jó ebéddel, egyszóval a test valamennyi örömeivel.

Trockij: A forradalomnak és a torony építésének a mozgatóerejévé a két messianizmus – a zsidó és az orosz – egyesülése kell hogy váljon; mindkettőben hatalmas energia rejlik, melynek nagy része mind ez ideig a zsidók és az oroszok egymás közti

harcában fecsérlődött el: az Úr, csak hogy őket összeveszejtse, mindkettőnek külön-külön megesküdött, hogy éppen ő Isten kiválasztott népe.

Lenin: Maga az Isten rég átváltozott emberré, s az embertől azt kívánja, hogy angyallá váljon. Ez abszurd. Ott van például az isteni gondviselés: a zsidók kiűzése Palesztinából és szétszórása az egész akkori világban áldásos tett volt – segített az igaz hit terjesztésében. Isten úgy gondolkodik, mint egy hadvezér vagy politikus: ha nekem meghalt ezer emberem, az ellenségnek pedig kétezer, akkor rendben van, akkor helyesen döntöttem, vagyis Ő már régen elfogadta, hogy a jó összekeveredett a gonosszal, rég megértette, hogy a gonosz gyakran a legrövidebb vagy akár egyetlen út a jóhoz. Ilyen a világ, és egyelőre se Ő, se mi nem tudunk változtatni rajta fikarcnyit sem.”

M. NAGY MIKLÓS fordítása

